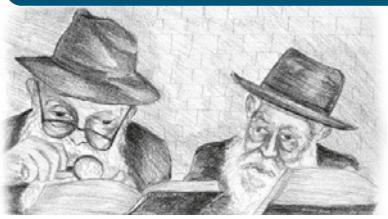
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת שלח ■ ט"ז סיון ה'תשפ"ב ■ 15.06.2022 ■ גליון מס' 688

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

וימאסו ארץ חמדה
המרגלים לא היו פשוטי העם ולא באו מהשוליים של החברה, הכתוב...
המשך בעמ' 2

בְּבֹאֲכֶם אל הארץ
לאחר הגזרה הנוראה שהתבשרו עליה ישראל, לנדוד ארבעים שנה...
המשך בעמ' 3

שו"ת קיץ
שימוש בכוס פלא / כף פלא / מד חום / משקפיים מחליפות צבע - בשבת קודש
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
תורה תורה אבל פרנסה מניין?
הסיפור דלהלן סופר על ידי הרה"ג רבי ניסן גולדברג, ר"מ בישיבת 'אור ישראל'...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ *כוחן של מלים*
■ *עובדות והנהגות של הגרש"ז אויערבך זצוק"ל*
■ *אותיות מחובדות*
המשך בעמ' 7

מעלת כלב בן יפונה
"ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאותיו אל...
המשך בעמ' 9

חכם אברהם חמוי
חכם אברהם חמוי נולד לאביו חכם רפאל ביום ט' בכסלו תקצ"ט בעיר...
המשך בעמ' 10

מהו מקור דגש הנחיתות?

/ הרב יוסף גרליצקי שליט"א*

כרב שכונת מרכז תל-אביב, אנו מארחים בבית-הכנסת פעמים רבות לאורך השנה, ובפרט בימים הסמוכים למועדי ישראל, קבוצות של תלמידי בתי-ספר, יסודיים ותיכונים. במפגשים אלו אני משוחח איתם על משמעות נשמתם היהודית, על המושג "גאון-יעקב", על מקומו החשוב של בית-הכנסת בחייו של כל יהודי.

בכל פעם מחדש אני מופתע משני הקצוות המתגלים במפגשים אלו - מחד, הבורות וחוסר הידע של רבים מילדי ישראל, אולי אפילו הדיס-אינפורמציה המוחדרת במוחם, בכל הקשור לתורה ולמצוות; ומן העבר השני, הרצון והצימאון הגדול שלהם לדעת ולהכיר יותר את מורשתם ואת יהדותם; נכונותם המיידית להפנים ולהתחבר, לו רק הייתה מאפשרת להם סביבתם וחברתם, להרבה ממצוות התורה ומנהגי עם ישראל.

הורגלתי כבר במבטי חוסר הנוחות המופנים אליי ממדריכיהם ומוריהם של אותם קבוצות נוער כאשר השיחה מתארכת "חלילה" במספר דקות מעבר למצופה, או כאשר הילדים מגלים, "למרבה האסון", התעניינות והזדהות גדולה מידי בהסברי על התורה ועל היהדות. עם הזמן גם קהה הכאב בליבי על העובדה שעבור חלק מקבוצות אלו, אין זה "ביקור בבית כנסת", אלא חלק מ"מסע ביקורים" שלם, שכולל בצורה שווה גם ביקורים ב(להבדיל) כנסיות, מסגדים, ושאר מרכזי עבודה-זרה...

אלא שלאחרונה 'הצליחה' מורה אחת בבית-ספר תל-אביבי יוקרתי לעורר שוב בליבי את הכאב הגדול. כאשר הבחינה שקבוצת הנערים, בגילאי 12-13, משוחחים בהתלהבות אודות התפילין ומשמעותם, והנערות מתעניינות במהותה של 'בת-מצוה' עבורן, ניסתה לזרז את סיום השיחה עוד בטרם השעה היעודה. כשראתה המורה שחלק מהנערים אף מבקשים להניח תפילין בעצמם, קמה על בימת בית-הכנסת ושיסעה את הרצאתי בהכרזה: "יופי ילדים, אני נורא שמחה שהקשבתם פה יפה כל כך, נהיה מאוחר ואנחנו הולכים עכשיו לכנסיה, אני מאד מקווה שאת אותה התעניינות תגלו גם בהרצאתו של האב הקדוש בכנסיה, שגם היא ודאי תהיה מרתקת!"...

הייתי מציע לגדולי חכמי תורת הנפש והפרופסורים לפסיכולוגיה, לערוך מחקר מעמיק שימצא מהיכן נובע הפחד והרתיעה, ומאיזה מקום אפל בנפש מגיעים רגשי הנחיתות המחליאים, של ישראלים רבים כל כך, שפשוט חוששים שילד וילדה יהודיים ילמדו ויידעו על מורשת אבותיהם. על מה ולמה הפחד הנורא כל-כך?!

לא מזמן נשאתי דברים בפני רבים מבכירי משרד החינוך וראשי האגפים השונים במערכת החינוך הישראלית. היה זה אירוע טקסי וחגיגי, שלא נהוג לבקר בו את מערכת החינוך, אך לא יכולתי להתאפק ולהסתפק בדברים סמליים. ילדי ישראל הם הנכס היקר ביותר שלנו, וחינוכו היא הערובה היחידה לעתיד עם ישראל. כאשר רואים כיצד בידיים מנסים להרחיק את ילדינו מצור מחצבתם פשוט אסור לשתוק. הרגשתי חובה לזעוק על המצב.

לא אמרתי דבר על צורת החינוך בישראל, אלא פשוט הנחתי בפני הנוכחים את העובדות כפי שהן: בסקרים שנעשו בחו"ל בנושא ההתבוללות המצער, על-ידי מכוני מחקר נחשבים וארגונים כמו ה-UJA ועוד, עולה שוב ושוב כי מספר הישראלים היורדים המתבוללים גבוה פי כמה ממספר המתבוללים בקרב היהודים המקומיים... כיצד קורה שדוקא צעיר יהודי שעבר בארץ 12 שנות חינוך, שירת בצבא וגדל במדינה יהודית - מחליט שזהותו היהודית ועתיד עם ישראל כלל אינם חשובים לו?

זה לא בגלל קושי במציאת "שידוך" יהודי, הם בוחרים כך מלכתחילה, באדישות מוחלטת.

אינני מאשים מישהו באופן אישי. כולנו אשמים. כל אחד ואחת מבעלי השפעה על נוער כאן בארץ ישראל חייב לעשות שינוי כיוון מוחלט בחשיבה. בפיוט של תפילת ראש-השנה אנו אומרים "יוצרי הביננו מורשה להנחיל" - אנו מבקשים שתהיה לנו את ההבנה כיצד להנחיל את מורשת ישראל. על כולנו, ובפרט על האחראים על תחום החינוך בישראל, להבין את האחריות העצומה שיש על כתפינו להנחיל לכל אחת ואחת מילדי ישראל את היופי שבתורת ישראל, את האהבה לקדוש-ברוך-הוא, לתורה ולמצוות, את הזכות הגדולה ש"בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". דרוש שינוי מערכתי

מקיף, שיביא לכך שכל נער ונערה בישראל יהיו גאים בכך שהם בני אברהם יצחק ויעקב, בנות שרה רבקה רחל ולאה. אנו עומדים אחרי חג השבועות, חג מתן תורתנו, שאז הכריזו עם ישראל "ילדינו ערבים בעדינו"! אין לנו קיום והמשך בארץ ישראל בלי החינוך היהודי של "תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב"! רק בחינוך יהודי תמשיך השושלת המפוארת של עם ישראל בארץ ישראל.

*רב מרכז תל-אביב , שליח חב"ד לתל-אביב -יפו.

וימאסו ארץ חמדה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

המרגלים לא היו פשוטי העם ולא באו מהשוליים של החברה, הכתוב קורא אותם 'אנשים' ככתוב: "שלח לך אנשים" ועל כך אמרו במדרש: "כל מקום שנאמר 'אנשים' צדיקים הן, אף מרגלים צדיקים היו שהרי נבחרו מכל ישראל, שהיו צדיקים בפני משה ובפני ישראל" [מדרש הגדול]. ואעפ"כ נכשלו בסוף שליחותם בחטא הנורא של מאיסת ארץ חמדה. כמו שתיאר זאת רבי הלל משקלוב בספר 'קול התור': "חטא המרגלים במדבר בימי משה הוא אחד החטאים הכלליים הגדולים הרובץ על עם־ישראל בכל הדורות עד היום. בגללו נגזרה בכייה לדורות על חורבן בית המקדש, חורבן ירושלים ושיממת הארץ, ובגלל חטא המרגלים סבלו וסובלים ישראל בגלות המרה עד היום".

ארץ ישראל היא המצווה האחת שנכשלו בה אפילו גדולי ישראל כמה פעמים במהלך ההיסטוריה הישראלית, כישלון שאין אנו מוצאים אותו בכל מצווה אחרת מתרי"ג מצוות. הכישלון הראשון היה בחטא המרגלים, הכישלון השני היה בגלות בבל, במלאות שבעים שנות הגלות, כאשר ה' פקד את עמו בהכרזת כורש, אעפ"כ רבים מעם ישראל לא עלו לארץ, ובעלית עזרא עלו מבבל 'עשרה יוחסין' מדלת העם, בעוד גדולים וטובים נמנעו מלעלות לארץ ולייסד מחדש את הישוב היהודי, וכאשר רבה בר חנה הושיט לריש לקיש את ידו כששחה בירדן, אמר לו ריש לקיש [יומא ט ב]: אלוקים שונא לכם, (ופרש"י: לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבוא ולשוב ולשרות בבית שני). וכך הסביר הנצי"ב את הכתוב: 'אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק' - בהיות 'קול דודי' הוא השם יתברך דופק ע"י כורש: 'מי בכם בכל עמו יהי אלוקיו עמו ויעל לירושלים' והרבה סרבו לעלות באומרם: 'רחצתי את רגלי איככה אטנפם' שפירשו חז"ל: רחצתי את רגלי מע"ז שאותו מקום (א"י) משאיני לעבודה זרה, ואעפ"י שלפי דעתם הקלה היתה טענתם טענה טובה וחזקה, בכל זאת היתה תרעומת על זה ממנו יתברך".

הכישלון השלישי היה בגלות שאחרי חורבן הבית השני, שגדולי ישראל היו צריכים במהלך הגלות לעורר את ישראל לעלות לארץ והם לא עשו זאת, כמו שכתב 'אור החיים' בפירושו לתורה [ויקרא כה כה]: 'ובא גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכר אחיו' - הודיע הכתוב כי הגאולה היא ביד הצדיק אשר יהיה קרוב לה', על דרך אומרו: 'בקרובי אקדש'. ותפקיד הצדיק לעורר לבם של ישראל בגלות ולומר להם: הטוב לכם כי תשבו חוץ, גולים מעל שולחן אביכם אלוקי עולם ב"ה לעד. אלא שההצלחה הגשמית גורמת לישראל להשתקע בגלות, ולכן צריך היה הצדיק להמאיס בעיניהם את התאווה הדמיונית של חיי הגלות, ולעורר אותם להטיב מעשיהם ובזה יגאל ה' ממכרו. אך גדולי ישראל לא עמדו בתפקידם ומסיים שם "אור החיים": "ועל כך עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ, גדולי ישראל, ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב". גם רבי אליהו גוטמאכר (תלמיד הגר"ע איגר) עמד על הכישלון הזה וכתב: "ואצלי כבר ברור, שאם יקיימו ישראל, שיתחילו לעבוד אדמת הקודש בסך מאה ושלושים משפחות, שיהיה התחלת הגאולה גם כשלא יהיו ישראל ראויים לכך. (ועל ההתנגדות לעליה לארץ הוא כותב) ויש לראות גודל התכלית (בבנין הארץ) בזה שהקליפה גובר גם בצדיקים היותר גדולים לבטל הטוב הזה, יען שכל כח הקליפה תלוי בגלות, ובביטול הגלות יבוטל (גם הסטרא אחרא) כמאמר הגמ' בסוכה (נב א)".

בְּבֹאֲכֶם אל הארץ

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה הריני כפרת משכבה

לאחר הגזרה הנוראה שהתבשרו עליה ישראל, לנדוד ארבעים שנה במדבר. מפייס אותם הקב"ה בנתינת מצוות התלויות בארץ, ובכך מבטיח את עצם הגעתם לידי כך שיגורו בארץ[1] - ע"י בניהם הקטנים[2]. ולא זו בלבד אלא אף יסתפחו עליהם גרים, שיכירו בגודל מעלתם[3].

המצוות שניתנו לישראל קשורים הם עם עניין המקדש והקורבנות, שכן אין הנסכים כשרים אלא בבמת ציבור - בגלגל, שילה, נוב ובית עולמים[4]. ואילו את הפרשת החלה קיבלו ישראל מיד עם כניסתם לארץ. ולבסוף באה מצוות **פר העלם דבר** השייכת לסנהדרין הנוהגת בארץ, כשמקום מושבה בלשכת הגזית. ואין הציבור חייב בכך, אלא על פי מה שעושים יושבי הארץ עצמה[5].

שלושת המצוות האלו באו כנגד שלוש הפִּירוֹת שהביאו עמם המרגלים - אשכול **ענבים**, **תאנים ורימונים**. וכנגד כל אחד מהם, ישנה מצווה הרומזת לעניינה.

את מצוות הנסכים מקיימים ביין הנוצר מהענבים. ולר"ע הסובר שנסכי ציבור קרבו גם במדבר - אזי הם השתמשו מאותו אשכול ענבים שהובא על ידי המרגלים, במשך ארבעים שנות המדבר.

מצוות הפרשת החלה מתחילה מיד עם כניסת ישראל לארץ[6], ואף לפני שנות הכיבוש והחלוקה - שכן זו ארצנו מעצם כניסתנו אליה. וכשם שנוצר התאנה אוכל פריה, כך גם לחם הארץ - שלנו הוא. וכמו ששמע כלב את תלמי אומר לאחיו - אנשים אנו רואים בכרמים כנמלים[7]. ובכך הודה שאנו בארץ הזו בעלי הבית, כנמלה - אשר אגרה בקיץ לחמה[8].

ולבסוף ישנה מצוות פר העלם דבר של הציבור, הבא על קיום מקצת מצווה יחד עם ביטול חלקה[9]. כשם שהרימון מסמל את קיום המצוות אף באנשים הריקים שבישראל[10], כך הבאת הקורבן על הוראת טעות בסנהדרין בא להשלים את מה שנחסר במצווה. הן בחלק התורה שהורו הסנהדרין, והן בקיום המצווה שעשו העם על פיהם.

ובדבר הזה ממש ניחם הקב"ה את ישראל, שחטאו בהוצאת הדיבה על הארץ - משום שקיבלו את הוראת הטעות שהורו אותם עשרת המרגלים. כשהם ערבו אמת עם שקר, בקיום מקצת שבח הארץ יחד עם גנותה[11]. וכשם שיש תקנה בהבאת פר העלם דבר על הוריית הסנהדרין, כך יבואו הבנים ויכנסו לארץ - כל אחד תחת אביו ממש.

שלא נתחלקה הארץ אלא ליוצאי מצרים, וכל דור הבנים ירש את האבות[12]. ואף למי שאומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ, לא היה זה אלא מכח האבות - שהמתים ירשו את החיים[13]. כשחזרה חלוקת הבנים, ונעשתה על פי מניין יוצאי מצרים.

גם בהפרשת החלה יש לתת חלק, כששיירי העיסה ניכרים בה[14] - ורק בדרך זו עולה העיסה ומותרת באכילה.

ובהבאת המנחות והשמן, יש לשייר לכהן את עיקר המתנה - ורק הקמיצה עולה לאש[15].

אמנם שונה הוא הדין בעניין ניסוך היין, בכך שאין הוא עולה לאש - אך נשפך על גגו של המזבח. וזאת משום שהיין אמנם משמח לבב אנוש, אך גם גורם לו רעה אם אינו מתיישב ביינו. ומכיוון שמקום כפרת האדם - במזבח, מבקשת התורה מהאדם שישפוך את היין על המזבח. ובזה הוא יראה את מקום היין באמת - רק כנספח להבאת הקורבן. ולרמוז על מקום הסנהדרין היושבים בצד המזבח[16], ויש בכוחם לברר את הנצרך מהיין. ככל תלמיד המתיישב ביינו - שזוכה להיות כשבעים הזקנים שבסנהדרין בגילוי סודות התורה[17].

גם המקושש ביקש להראות לעם כדברים האלו, שאף על מצווה קלה שכזו - האדם חייב מיתה על חילול השבת. ולכן לא הניח מלקושש עצים - בדיוק באותו הזמן בו יצאו מן העם ללקוט את המן, בשבת השנייה להיותם במדבר[18]. והוא גדר בזה גדר גדול לעם - שראו בעיניהם את חומרת שמירת השבת.

וכשלובש האדם את הטלית המצויצת בארבעת כנפיה - הוא נזכר בכל תרי"ג המצוות[19]. שהם כנספחים לעיקר עניין התורה - שגדול תלמוד המביא לידי מעשה.

מתי המדבר זכו לכל הגדולות האלו, כפי שראה זאת רבה בר בר חנה. כשהלך למדבר וראה את המתים שם שפניהם צוהלים מיין, ופתילות התכלת קשורים בבגדיהם[20]. ואין לאיש רשות לקחת מהם דבר, שכן כל מה שיש בידינו - מירושתם הוא.

עתידין מתי מדבר לקום ראשונים לתחיה[21], ובכח זכותם זו יביאו את כל מתי ישראל לחיים ברחמים.

1 - **כי תבאו** בשר להם שיכנסו לארץ - רש"י במדבר טו, ב
2 - וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה - דברים א, לט
3 - וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדרתיכם - במדבר טו, יד
4 - דתניא (במדבר טו, ב) כי תבאו להטעינה נסכים בבמה גדולה הכתוב מדבר אתה אומר בבמה גדולה או אינו אפי' בבמה קטנה כשהוא אומר (במדבר טו, ב) אל ארץ מושבותיכם וגו' אשר אני נותן לכם הרי בבמה הנוהגת לכולכם הכתוב מדבר דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר כי תבאו להטעינה נסכים בבמה קטנה הכתוב מדבר אתה אומר לבמה קטנה או אינו אלא לבמה גדולה כשהוא אומר אל ארץ מושבותיכם הרי בבמה הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר כשתמצא לומר לדברי רבי ישמעאל לא קרבו נסכים במדבר ולדברי ר"ע קרבו נסכים במדבר - זבחים, קיא.
5 - וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של צבור שנאמר 'והקריב הקהל' כל קהל וקהל, וכל שבט ושבט קרוי קהל שנאמר 'ויעמד יהושפט בקהל יהודה'. בין שעשו **כל ישראל שבארץ ישראל** על פי בית דין שהורו בין שעשו רוב ישראל אע"פ שהן מיעוט מנין השבטים - רמב"ם הלכות שגגות יב, א
6 - **בבאכם אל הארץ** משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדות זו מזו וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן. אבל זו נאמר בה בבואכם, משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה - רש"י במדבר טו, יח
7 - **כן היינו בעיניהם** שמענו אומרים זה לזה נמלים (רא"ם ובס"א חגבים) יש בכרמים כאנשים (סוטה לה) - רש"י במדבר יג, לג
8 - תבין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה - משלי ו, ח
9 - ויהיו העושים שוגגים על פיהם ומדמים שהדבר שהורו בו כדת הורו. ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת לא שיעקרו כל הגוף וכשיודע להם ידעו גופו של דבר שהורו בו בשגגה. בכל אלו המאורעים הוא שהיו בית דין חייבין בקרבן והעושה על פיהם פטור - רמב"ם הלכות שגגות יב, ב
10 - הרואה רמונים בחלום... כרמונא פלגי אם ת"ח הוא יצפה לתורה שנאמר (שיר השירים ח, ב) אשקך מיין הרקח מעסיס רמני, ואם ע"ה הוא יצפה למצות שנאמר (שיר השירים ד, ג) כפלח הרמון רקתך מאי רקתך אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון - ברכות נז.
11 - **זבת חלב ודבש היא** (במדרש רבה) כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחלתו אין

מתקיים בסופו - רש"י במדבר יג, כז
12 - ר' יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנא' (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו - בבא בתרא קיז.
13 - ר' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר לאלה תחלק הארץ בנחלה אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם שכל נחלות שבעולם חיין יורשין מתים וכאן מתים יורשין חיין - שם
14 - ששיריה ניכרין אין, והתנן האומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום - חולין קלו:
15 - **אשה ריח** אינו מוסב אלא על המנחה והשמן אבל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש - רש"י במדבר טו, י
16 - למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א המזבח) - רש"י שמות כא, א
17 - אמר ר' חייא כל המתיישב ביינו יש בו דעת ע' זקנים. יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע' אותיות נכנס יין יצא סוד - עירובין סה.
18 - **ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו** (כריתות ז) בגנותן של ישראל דבר הכתוב שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחללה - רש"י במדבר טו, לב
19 - **וזכרתם את כל מצות ה'** שמנין גימטריא של ציצית שש מאות ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג - שם, לט
20 - אמר לי תא אחוי לך מתי מדבר אזלי חזיתינהו ודמו כמאן דמיבסמי... פסקי חדא קרנא דתכלתא דחד מינייהו. שהיו שוכבין בפנים צהובות כשתויי יין - בבא בתרא עג: וברשב"ם, שם
21 - אמרו זה לזה ודאי שהקב"ה רוצה להשתבח בתשבחות דור המדבר, שלא היה בעולם דור עליון כדור הזה, ולא יהיה עד שיבא מלך המשיח, ודאי כל מה שהראה אותו הקב"ה לא היה אלא כדי להודיענו אהבת רבונם אליהם, להודיענו שיש להם חלק טוב, והם בני עולם הבא, לעתיד לבא, כשיקים הקב"ה את המתים לתחיה, עתידים אלו לקום לתחיה תחילה, כמו שאמר יחיו מתיך, שאלה הם דור המדבר - זוהר שלח, ריד

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שימוש בכוס פלא / כף פלא / מד חום / משקפיים מחליפות צבע - בשבת קודש

שאלה: קיבלתי במתנה מילדיי שיחיו - 'כוס פלא'.

מדובר בספל לשתייה חמה (MUG) אשר במבט ראשון נראה כספל רגיל בצבע שחור, אולם כאשר מוזגים לתוכו משקה חם, הצבע השחור של הספל נעלם אט אט, ובמקומו מתגלית תמונה אשר הודפסה על הספל, וזה ה'גימיק' של הספל הזה.

לאחר שהמשקה מתקרר הספל חוזר לצבעו השחור, והתמונה 'נעלמת'.

שאלתי היא, האם מותר לי להשתמש בספל כגון זה בשבת קודש?.

תשובה: שאלה דומה נשאלו פוסקי זמננו לעניין משקפיים אשר משנים את צבעם כאשר יוצאים מצל לחמה ולהפך, שביציאה לחמה זכוכיות המשקפיים נהיות כהות יותר כדי להגן על העיניים מקרני השמש, וכאשר נכנסים למקום מוצל זכוכיות המשקפיים חוזרות להיות בהירות, האם מותר להשתמש בהם בשבת, או שיש לחוש למלאכת 'צובע' בכך שגורם לזכוכיות לשנות את צבען.

ודעת הפוסקים[א] להתיר משום שאינו צובע כלום אלא הכול טבוע וקיים בזכוכיות עצמן, אלא שבזכות התרכובת הכימית שיש בהן, נגרמת 'תגובה כימית' כאשר הזכוכיות נחשפות לאור השמש, ובכך צבע הזכוכיות משתנה ואין זו דרכה של מלאכת הצביעה[ב].

אולם נידון דידן שונה מנידון המשקפיים מאחר שבספל אכן נעשתה יצירה והדפסה על גבי הספל, וכעת על ידי מזיגת המים החמים אנו חושפים את התמונה (על ידי התגובה הכימית לחום) וכבר מצאנו שדנו הפוסקים האם חשיפת אותיות על ידי הסרת הדבר המכסה אותם יש בזה משום מלאכת 'כותב' או 'מוחק' וכדלקמן, אך במשקפיים לא נעשתה צביעה מעולם ועל ידי החשיפה לקרני השמש אין אנו צובעים כעת וגם לא חושפים צביעה שכבר נעשתה.

וכאמור, דנו הפוסקים האם כאשר נוטפת שעווה על הספר תורה ומכסה כמה אותיות (נידון מצוי בימים עברו בהם התאורה הייתה על ידי נרות שעווה) האם מותר להסיר את השעווה מספר התורה בשבת קודש, ונחלקו בכך הפוסקים, יש מהם[ג] שנקטו שבהסרת השעווה יש לחוש משום 'כותב', או משום 'מוחק על מנת לכתוב', ויש מהם[ד] שנקטו שאין לחוש מצד מלאכות אלו (אך ייתכן שיש בכך איסורים אחרים ואכמ"ל) מאחר והכתב כבר קיים ואין אנו יוצרים כאן כתב חדש, ואטו אם יפלו ירקות מהסלט על אחד מדפי 'זמירות השבת' יהיה אסור ליטלם משום שבכך אנו מגלים את האותיות שמתחתם?

האוסרים יטענו מנגד שיש לחלק בין דבר שרק מונח על גבי האותיות שאכן אין בנטילתו לתא דמלאכת כותב או מוחק, וכשם שמותר להפוך דפים בספר על אף שבכל דפדוף אני מגלה את הכתב שבדף הבא[ה], לבין דבר אשר דבוק בחזקה על גבי הכתב, שאחר שדבוק בחזקה הרי הוא מבטל לעת עתה את הכתב שמתחתיו ועל ידי קילופו והסרתו אנו מגלים את הכתב מחדש.

והמשנה ברורה בנידון השעווה על גבי הקלף חשש לדעות האוסרים[ו] (משום חשש מלאכות כותב ומוחק) ואם כן יש לכאורה להסיק בנידון דידן שיש להימנע מלהשתמש בכוס הפלא בשבת[ז].

אולם נידון דידן הוא יותר קל מנידון השעווה על גבי הקלף, והוא משום שחשיפת התמונה אינה מתקיימת אלא לזמן מועט (עד שהמשקה יתקרר) ואם כן אין זו כתיבה אלא לזמן מועט אשר אינה אסורה אלא מדרבנן[ח], מה שאין כן בכתב ספר התורה אשר מכוסה בשעווה, ועל ידי הסרת השעווה הרי הוא יתקיים לשנים רבות ואם כן יש בו חשש מלאכה דאורייתא.

ומאחר ואף בספר תורה דעת פוסקים חשובים להתיר, יש מקום גדול לומר שבנידון הספל שכל האיסור אינו אלא מדרבנן יש מקום גדול להקל לסמוך על דעות המתירים אף בנידון הספר תורה[ט], ובפרט כאשר המשתמש בספל אין דעתו כלל על חשיפת התמונה

(מאחר וכבר הספיק להתרגל ל'גימיק' שבספל ואינו בא להשתמש בו אלא ככלי קיבול ותו לא) ואם כן גם לדעות האוסרים לא הוי אלא פסיק רישא דלא איכפת ליה באיסור דרבנן, שבוודאי יש בזה מקום להקל בצירוף דעות המתירים אף בנידון ספר התורה[ו] (ועיין לקמן הערה י"ג סברא נוספת להקל בנידון זה).

אולם תחושת הלב היא כי יש בשימוש בכוס כזו בשבת 'זילותא דשבתא' ו'עובדין דחול' ולכן משום כך נראה לענ"ד שיש להימנע מלהשתמש בה בשבת קודש[יא].

שוב מצאתי שדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הייתה לאסור שימוש במד חום אשר בהתאם לחום הגוף של האדם מופיעים בו צורת אות או סימון[יב] (ולא היו ניכרים סימונים אלו קודם לכן) ואסר זאת אף לצורך חולה שאין בו סכנה, ולפי זה נראה שעל אחת כמה וכמה שגם בנידון דידן היה מורה לאסור ואם כן זו סיבה נוספת מדוע אין להתיר להשתמש בכוס זו בשבת קודש ועיין עוד בהערה[יג].

ולהשלמת העניין אעתיק כאן מה שעניתי לשואל אחד אודות שימוש בכף לתינוקות שמשנה את צבעה אם האוכל חם מדי, האם מותר להשתמש בה בשבת:

תשובה: הפוסקים דנו בשאלה דומה והיא אודות משקפיים שמשנות צבע ומתכהות כאשר יוצאים עמם לשמש, וחוזרות ומתבהרות כאשר נכנסים למקום מוצל.

וכתבו הפוסקים להתיר זאת ואמרו בזה שתי סברות להתיר:

א) אין כאן עשייה פעולה ממשית, והאדם הולך לפי תומו.

ב) משום שאינו צובע כלום אלא הכול טבוע וקיים בזכוכיות עצמן, אלא שבזכות התרכובת הכימית שיש בהן, נגרמת 'תגובה כימית' כאשר הזכוכיות נחשפות לאור השמש, ובכך צבע הזכוכיות משתנה ואין זו דרכה של מלאכת הצביעה.

והנה סברא ב' שייכת גם בנידון דידן, אך סברא א' לא תמיד שייכת בנידון שלנו, מאחר ועושה פעולה בידיים ורצונו בכך.

והנה מאחר ומדובר כאן באיסור דרבנן מאחר והיא צביעה שאינה מתקיימת, נראה שמעיקר הדין יש להקל להשתמש בכף זו בשבת וזאת על פי סברא א' הנ"ל, אך המחמיר תבוא עליו ברכה[יד].

ובאופן שאין דעתו על שינוי הצבע, אלא פשוט זו הכף שיש לו ואינו חושב כעת על שינוי הצבעים, נראה שמותר להשתמש בכף זו בשופי.

א - שו"ת אגרות משה חלק ג' או"ח סימן מ"ה, שו"ת בצל החכמה חלק ד' סימן ד', שו"ת ציץ"א חלק כ' סימן י"ד, שו"ת משנה הלכות חלק ח' סימן מ"ד, שו"ת שבט הלוי חלק ד' סימן כ"ג, שו"ת יחוה דעת חלק ב' סימן מ"ז (אולם עיין שו"ת אבני ישפה ח"ב סימן ל"ט וצ"ע).

ב - ועיין במ"מ דלעיל סברות נוספות, והוא הנידון גם בשימוש במד חום אשר משנה את הצבע על ידי חום הגוף - עיין שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד סימן ל"א (בשונה ממד חום אשר חושף אותיות ולא רק משנה צבע שזה דומה לנידון הספל וכדלקמן).

ג - ראש האוסרים בזה הוא הב"ח בסימן ש"מ, והעתיקו דבריו העולת שבת והט"ז והאליהו רבא וכתב המ"ב שגם במגן אברהם משמע שסובר לאסור.

ד - שו"ת שבות יעקב ח"ב סימן ד', והסכים עימו היד אהרן, וכן דעת הרערק"א בחי' על השו"ע סימן ל"ב מעיקר הדין, וכן דעת שו"ת מעיל צדקה סימן כ"ה ועוד.

ה - אמנם בזה יש סברא נוספת מדוע אין בזה משום מלאכת כותב או מוחק והוא משום שעשוי לכך וכמו דלת העשויה לפתוח ולסגור ואין בזה משום מלאכת בונה - עיין שו"ת רמ"א סימן קי"ט.

ו - משנה ברורה סימן ש"מ ס"ק י' ועיין בבה"ל שם ד"ה 'שעל הקלף'.

ז - ודע דאין לדמות נידוננו לעמידה מול המראה בשבת וכן ליצירת צורות על ידי משחקי 'אור - צל', שמותר לעשות פעולות אלו בשבת, וזאת משום ששם אין כלל כתב אלא רק השתקפות ואור וצל, משא"כ בנידוננו שיש כאן כתב (התמונה המודפסת על גבי הספל) ועל ידי התגובה הכימית אנו חושפים כתב ולא רק 'השתקפות', ודו"ק.

ח - ואין לטעון שאמנם חשיפת התמונה נעשית לזמן קצר, אך מחיקתה (כאשר הנוזל יתקרר) נעשית לזמן ארוך (עד השימוש הבא בספל) משום שהמחיקה כבר לא נעשית באופן ישיר על ידי האדם אלא נפעלת מאליה לאחר זמן כאשר המשקה יתקרר ואין זה אלא 'גרמא' ואם כן ממ"נ אין כאן אלא איסור דרבנן.

ט - ואין להקשות על דברינו מדברי הפמ"ג סימן ש"מ (משבצות זהב ס"ק ג') לעניין כתב סתרים המתגלה על ידי חום האש שכתב הפמ"ג שהוא איסור מדרבנן, מכיוון ששם הכתב מתגלה לזמן ארוך וא"כ י"ל דעד כאן לא אסר הפמ"ג מדרבנן אלא היכא שהוא כתב לזמן ארוך משא"כ בכתיבה לזמן קצר לא היה אוסר הפמ"ג אף לא מדרבנן (ועוד דשמא בנידון הפמ"ג עד קירוב הכתב אצל האש הוא לא היה ניכר מעולם וכעת עם החימום הרי מושלמת מלאכת הכתיבה, משא"כ בנידון דידן) ועוד שמדברי הפוסקים שהתירו בנידון הספר תורה לכא' מוכח שלא נקטו שיש במעשה כעין זה אף לא איסור דרבנן (ואת דברי הירושלמי פי"ב דשבת ה"ד ופ"ב דגיטין ה"ג יתרצו דשם [בנידון הירושלמי] שאני ששופך דיו חדש ולכן זה נחשב מעשה כתיבה משא"כ בנידון ספר התורה והספל) עיין בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד סימן ל'.

ומסתימת הפוסקים שדנו אודות מד חום המגיב לחום הגוף וחושף כתב או סימון וכן דנו לעניין בדיקות שתן וכדומה, ודנו רק מצד מלאכת צובע וכדומה, ולא דנו מצד עצם יצירת הריאקציה הכימית מבואר שסברו שאין לאסור את עצם גרימת ויצירת הריאקציה הכימית בשבת ואין לדון אלא רק מצד המלאכה שהריאקציה הכימית פועלת.

י - ודע שאין לחוש למלאכת 'מוחק' בכך שעל ידי מזיגת המים החמים מעלים את הצבע השחור שעל גבי הספל, וזאת משום שלמלאכת 'צובע' אין מלאכה הפכית, ואין זה דומה למוחק כתב או סימון שיש לו משמעות, עיין בזה בספר ארחות שבת חלק א' פרק ט"ו אות נ"ט ובהערה שם.

יא - ואף הציץ אליעזר חלק י"ד סימן ל' כתב לגבי מד החום אשר על ידי החום נחשף סימון או צורת אות שאע"פ שמעיקר הדין הדבר מותר, מ"מ אם יש אפשרות למדוד במד חום רגיל יש מקום לנהוג הידור ולמנוע את עצמו מלמדוד במד חום כזה ולחוש משום מראית העין מה שנראה כאילו שעל ידי גרימת מעשהו נולדים אותיות בשבת, הגם שלעניין מעשה אין הדבר כן עכת"ד, ואם כתב כן ביחס לצורך רפואי של מדידת חום על אחת כמה וכמה בנידון דידן.

יב - עיין שמירת שבת כהלכתה פרק מ' סעיף ב' ובהערה ט' שם.

יג - הנה הגרש"ז בדבריו שם כתב שיש לאסור את נידון הפרי מגדים דלעיל (כתב סתרים) אף אם הוא לא מתקיים לזמן רב (וזה דלא כדברי הציץ אליעזר שם שהתיר להשתמש במד חום מסוג כזה) וא"כ לכא' ה"ה בנד"ד לשיטתו, אמנם עדיין יש לחלק בין מד חום לנד"ד, שבנידון מד החום זו כל כוונתו לחשוף את הסימון הנכון, משא"כ בנדון הספל אשר הוא עוסק בפעולה אחרת של מזיגת מים לצורך שתייה ואין עיקר כוונתו רק על חשיפת התמונה ובפרט כאשר אינו מתכוון לכך כלל וכל רצונו ועיסוקו הוא בהכנת כוס תה, אך מ"מ נראה יותר שלדעת הגרש"ז אין להשתמש בכוס כזו בשבת לא רק מצד המראית עין והעובדין דחול אלא גם משום גדרי מלאכת כותב ודו"ק (אמנם פעמים והתמונה או הכתב ניכרים בספל אף קודם מזיגת המים החמים ובכה"ג התיר בספר שש"כ שם להשתמש במד החום הנ"ל עיי"ש, אך עדיין נראה שבנד"ד יש בזה 'זילותא דשבתא').

אמנם לכא' יש מקום להקל בנד"ד מחמת הסברא המוזכרת במשנה ברורה סימן ש"מ ס"ק י"ז לעניין אותיות בחודי הדפים (עשוי לפתוח ולנעול - ועיין בתשובה שכתבתי בעניין 'לבישת סוודר שמודפסות עליו אותיות - בשבת') וא"כ שמא אין הכרח שהגרש"ז היה אוסר בנד"ד (וסברא זו אינה שייכת בנידון מד החום שהרי זו כל מטרתו ודו"ק, וכן אינה שייכת בנידון הפמ"ג שאינו עשוי לכך לפתוח ולסגור) אך מ"מ גם אם מצד גדרי מלאכת 'כותב' היה מקום להתיר, מ"מ מצד 'זילותא דשבתא' יש לאסור וכמש"כ למעלה.

והנה יש שרצו לטעון שמאחר ובעין הרגילה הדבר נראה ככתיבה, אין להתחשב בכך שעל ידי הריאקציה הכימית אין כאן אלא חשיפה, וצריך להתייחס לזה ככתיבה, אמנם לענ"ד זה אינו שבעין הרגילה אין הדבר נראה ככתיבה, אלא זה דבר פלא שעל ידי מזיגת המים החמים מופיע כתב על גבי הספל, ואין העין הרגילה מבינה מאין זה בא, ולכן יש לברר מה אכן קורה כאן, ומאחר שעל ידי הבירור מתברר שאין כאן כתיבה אלא חשיפה הרי שאין להתייחס לזה ככתיבה רגילה.

יד - עיין בספר ארחות שבת חלק א' פרק ט"ט הערה צ"ו ובשש"כ המצויין שם.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

סיפור לשבת

תורה תורה אבל פרנסה מנין?

הסיפור דלהלן סופר על ידי הרה"ג רבי ניסן גולדברג, ר"מ בישיבת 'אור ישראל' הגדולה, והוא מלמד על שכרו של מי שמוסר את נפשו לתורה, ומחדד את הידוע לנו מכבר, שבן תורה המקדיש עצמו לעמלה של תורה, אין לו כלל מה לחשוש מענייני פרנסה. והוא מקבל את כל מזונותיו 'לחם מן השמים' מבורא עולם הזן את העולם מקרני ראמים ועד ביצי כינים!

מדובר בפרשיה שהתרחשה בעיר פתח תקוה במשפחה שכל בניה עדיין אינם שומרים מצוות, ורק בן אחד התגלגל בדרך לא דרך למוסדות חרדיים ולישיבות קדושות. סבו של הנער, שזיק של יהדות עדיין מפעם בו, ביקש מבנו (אביו של הנער) שישלח את הילד לבית ספר דתי, כדי שיידע לפחות להיות שליח ציבור ולומר קדיש בבוא היום. האב הסכים, אבל התנה מראש שהלימודים בבית הספר הדתי יהיו "רק עד כיתה ה'", ומיד לאחר מכן יעבור הילד לבית ספר לא דתי. כך רצה אבי הילד, אבל הוא שכח שלילד זה יש גם אבא בשמים, והוא רצה אחרת.

כיון שבית הספר הדתי הסמוך למקום מגוריהם הוא מוסד חרדי, הסכים האב לשולחו לשם. הילד נקשר מאוד לבית הספר ולאווירה המצוינת השוררת שם, ובמיוחד נקשרה נפשו בנפש אחד המחנכים המעולים שהיו בבית הספר, וזה השיב לו קירבה ואהבה, והעלהו במעלות התורה והיראה. המחנך, שידע מאין בא ילד זה, נקט בחכמה, והספיג לתלמידו את כל מה שהיה צריך על מנת לעמוד איתן מול הניסיונות בבית ובקרב בני המשפחה. והילד, אכן, הגיע לדרגות גבוהות בתורה וביראה, מה שכמובן לא מצא חן כל כך בעיני האב...

כבר בהיותו באמצע כיתה ה', הודיע האב שהוא מתכוון לממש את התנאי שלו ולהעביר את הילד לבית ספר לא דתי. המורים כבר לא ממש התרגשו למשמע הדברים, כי הילד היה חזק דיו והצטייד בכל הכלים הנפשיים להתמודדות הדרושה לו. הטיעון המרכזי שהיה כל העת בפיו של האבא, נסב על כך ש'אני רוצה שהבן יוכל להתפרנס בכוחות עצמו, ולא יהיה תלוי בקופתם ובארנקם של אחרים'... המורים, שעמדו בקשר עם האבא, ניסו להסביר לו בנועם שאדם שלומד תורה, ובמיוחד אם הוא מוסר את נפשו על כך, מובטח לו שפרנסתו תגיע אליו בדרכים שמיימיות, ואין לו מה לחשוש מכך, אבל האבא לא בדיוק השתכנע למשמע הדברים, ועמד על כך שהוא רוצה להעביר את הבן לבית ספר חילוני.

לקראת סיומה של כיתה ה' ביקש הילד מאביו בדמעות ובתחנונים שישאירנו בבית הספר החרדי 'עוד שנה', ולאחר הפצרות מרובות נעתר האב, תוך שהוא מדגיש ש'אני מוכן רק לעוד שנה אחת'... אימו של הילד, שהגיעה מבית מסורתי, היתה דווקא מרוצה מאוד מבית הספר החרדי וגילתה שביעות רצון בולטת מצורת החינוך המוענקת לו, ועמדה כל העת לצדו של בנה.

העניינים התגלגלו כך שבסוף כיתה ו' הסכים האב לעוד שנה, ובסופו של דבר הגיע הילד, שהפך כבר לנער, גם לכיתה ח'. המחנך שנקשר אל הנער, ידע שעיקרו של המאבק יהיה עכשיו בעניין המשך לימודיו של הנער בישיבה. ואכן, כשהחלו הדיבורים בנושא זה, פרץ ריב קשה בין האב לבנו, אבל עכשיו כבר לא עזר לו שום דבר. הבן היה כבר בן תורה אמיתי, שלט היטב בכמה מסכתות, ואף התעטר במידות טובות למופת, והוא הסביר לאביו שהוא הולך ללמוד בישיבה, בכל מחיר! גם אם האב יחליט לסלקו מן הבית, או לנתק עמו את הקשרים באופן מוחלט!

"אני עושה זאת בלב שקט, כי בטוחני שזו היא גם טובתך, אבא", אמר לו הבן. "אם לא תשתכנע בצדקת דרכי בחיי חיותך כאן בעוה"ז, הרי כשתגיע לבית דין של מעלה, לאחר מאה ועשרים שנותיך, תראה כבר כמה טוב היה לך שהמשכתי ללמוד בישיבה".

האבא, שתפס כבר שבנו יהיה גם אברך כולל, המשיך לדבר כל העת על ענייני הפרנסה, וניסה לשכנע את הנער שבמצב הכלכלי של ימינו אי אפשר להסתמך על אחרים... הבן, כמובן, שלל את הדברים מכל וכל, והוכיח לאביו באותות ובמופתים שיש רבים שאינם לומדים בכולל ובכל זאת אינם מסודרים בעבודה, ומאידך אברכי הכוללים מצליחים להסתדר בדרכים מופלאות ביותר.

לאחר תום שנות הלימודים בבית הספר החרדי בפתח תקוה, המשיך הבן את לימודיו בישיבה. האב התנתק ממנו לגמרי, אם כי הבן המשיך להגיע הביתה בשבתות.

כאשר הגיע הבן לשיעור ג' בישיבה לצעירים, ועשה חיל בלימודיו בצורה לא רגילה, נפטר סבו של הנער, אבי אביו, זה שבזכותו נכנס בכלל לבית הספר החרדי. הנער השתתף כמובן בהלוויה, ומירר בבכי על מות סבו, וחזר לספסל לימודיו בישיבה, לא לפני שניחם את אביו שישב 'שבעה'.

ביום החמישי של ה'שבעה' מקבל הבן טלפון לישיבה. על הקו היה אביו שקרא לו בדחיפות להגיע הביתה. הבחור נבהל קמעה, משום שמאז עומדו על דעתו, והמריבות שהיו לו עם אביו, מעולם לא קיבל קריאה שכזו. הוא הזדרז לחזור לביתו.

המשך בעמוד הבא...

מיד כשעמד בפתח החדר בו ישב אביו, קם האבא מלוא קומתו, התנפל על ילדו בחיבוקים ונשיקות והתפרץ בבכי רוגש. "צדקת, בני, צדקת", קרא בלהט, כשהוא נסער כולו. ובעוד הבן עומד משתומם, נרגש כולו, לנוכח המראה, מוציא האב מכיסו דף אחד לבן ומבקש מהבן יקיר שלו שיקרא מה כתוב בו. עכשיו הכול כבר היה מובן. מה התברר? כמה שעות לפני כן פתחו בני המשפחה, בנוכחות עורך דין, את צוואת הסבא, שהיה אדם עשיר מאוד ובעל קרקעות רבות בפתח תקווה וסביבתה. מתח רב שרר בקרב בני הבית לקראת פתיחת הצוואה, שכן אף אחד לא ידע כיצד חילק הסבא את נכסיו המרובים. תדהמה גדולה אחזה בכל הנוכחים למקרא השורות הראשונות של הצוואה, שבהן נאמר ש-50 אחוזים מכל רכושו מוריש הסבא לנכדו הלומד תורה!! רק לאחר שכתב זאת במפורש בצוואתו, עובר הסבא לחלוקת יתר הרכוש. אבי הנער המשיך לחבק כל העת את בנו, ובכה ובכה ללא הפוגות. "עכשיו אני רואה שמי שמתמסר ללימוד התורה – אין לו דאגות פרנסה. אמנם למדתי זאת בדרך הקשה, תוך יצירת מוקדי מריבות וסכסוכים בתוך ביתי פנימה, אבל משנוכחתי בכך, אני מודה ומתוודה: "טעיתי, וה' הטוב יכפר בעדי. ומעתה – כל מה שתרצה, אעשה למענך", אמר האב. (להתעדן באהבתך).

שביבים / שאול שיף

כוחן של מלים

בכינוס מיוחד של 'קרן ההסעות' שהתקיים באחרונה, סיפר הגאון הרב הלל פלאי שליט"א במשאו סיפור מיוחד:

"בתלמוד תורה בפתח תקווה לא רחוק מכאן, בעת ההפסקה מושמע שיר במערכת הכריזה, במקום צלצול. השיר שמושמע שם זה השיר ששרנו עכשיו [="אם היו בני אדם מרגישים" וכו']."

"יום אחד, ראה אחד המחנכים בתלמוד תורה יהודי חילוני מבוגר עומד בשער הת"ת ומבקש שמישהו ייגש אליו. הוא ניגש אליו, והיהודי אומר לו: תשמע, אני עושה כאן הליכה כל יום ברחוב, וכשאני עובר ליד התלמוד תורה אני שומע את השיר הזה, ומנסה להבין את המילים, אך אינני מצליח [השיר הושמע בהברה חסידית]. האם תוכל לומר לי את המילים של השיר?".

"אומר לו אותו מלמד חסידי: אני אסביר לך את תוכן המילים בעברית פשוטה: 'אם היו בני אדם מרגישים כמה התורה מתוקה, היו משתגעים אחריה'. אומר לו אותו יהודי: 'אתה רציני? אתם כל כך אוהבים את התורה, שאתם שרים עליה שיר יפה כזה?'."

"אותו יהודי הולך לדרכו, אחרי שבועיים הם נפגשים שוב, והוא מספר למלמד: עד גיל 56 לא פתחתי ספר קודש. לאחר ששמעתי ממך את המילים של השיר, אמרתי לעצמי: אם הדתיים כל כך אוהבים את התורה, בוא נראה מה זה... אז בגיל 56 התחלתי ללמוד תורה".

(ע"פ ידיעה מאת יעקב אבוביץ)

עובדות והנהגות של הגרש"ז אויערבך זצוק"ל / הרב יעקב הייזלר

אנו מביאים בזה פרק מיוחד, ובו עובדות והנהגות של שר התורה ועמוד ההוראה, מרן הגרש"ז אויערבך זצוק"ל המעידות על היותו איש ההלכה וההוראה, עוד משנות נעוריו ועד לשנות זקנה ושיבה, כאשר כל כולו היה דבוק בהלכה אשר מבלעדיה אין לזוז שום צעד בחיים. ואכן מאז עמדו על דעתו, תירגם רבינו כל עובדה שנתקל בה, בשבתו בביתו ובלכתו בדרך, לשפת ההלכה. כאשר נתחדשו בעולם מכשירים טכנולוגיים - מבטו עליהם היה מבט הלכתי גרידא!

בוצין בוצין מקטפיה ידיע

עודו ילד רך-שנים, חזר רבינו מבית תלמודו ב'עץ חיים'. אותו יום למד לראשונה את המשנה הראשונה במסכת בבא קמא "ארבעה אבות נזיקין, השור והבור והמבעה וההבער". מלמד הדרדקי הסביר לחניכיו: 'השור' - היינו שכאשר השור נוגח, על בעל השור לשלם את ההיזק. בדרכו הביתה, הילד הצעיר כנראה חיפש את השור הנגחן. שוורים לא היו ב'שערי חסד', אולם תרנגולים היו גם היו. ובעוד הוא חושב על השור שנגח, נפל מבטו אל התרנגולים שבאחת החצרות. מי שראה את הנער הצעיר מביט על התרנגולים, לא יכול היה להעלות על דעתו מה עובר במחשבתו ברגעים אלו. אפס, מיד בשובו הביתה פנה לאביו הגרחי"ל זצ"ל בשאלה: "האם גם התרנגול דינו כשור להתחייב על נזקיו?". האב השיב לו, והוסיף: "מובטחני בך, שתהא מורה הוראה בישראל!".

אותו ילד רך, שראה את התרנגולים ונזכר בקרני השור שנגח, הוא אותו עמוד הוראה, רבינו בעל ה'מנחת שלמה', אשר עיניו, לבו ומוחו היו תמיד ערניים, למצוא בכל אחת מהוויות העולם את המבט ההלכתי. הוא גילה את הבעיה, ובד בבד גם את פתרונה.

בכל שהתבונן, ראה רבינו את ההלכה. הוא עצמו סיפר, שבצעירותו, כשהיה עובר בשער יפו בירושלים, ראה אנשים יושבים בבית קפה, כאשר לצד ספל הקפה החריף היתה ליד כל אחד כוס מים. היה רבינו בטוח, שהם עושים כן כדי לצאת מספק ברכה אחרונה, משום שנחלקו האחרונים, אם מברכין ברכה אחרונה

בשתיית דבר חם בהפסקות, ולכן מניחים כוס מים קרים לידם, כדי שישתו אותם אחר כך בבת אחת. לא עלתה בדעתו של רבינו, סיבה אחרת לנוהגם זה... שוב היה מעשה, וראה ילד משחק בדבק שרף היוצא מן העץ, ועשה כמין חוטים. מיד ניקרה במוחו השאלה, האם מותר לקרוע חוטים אלו בשבת? והוכיח, שאין בזה משום 'קורע' ממה שכתב ה'חיי אדם' שמותר לשים קורי עכביש על פצע...

לשטוף כלים בשבת

סיפר חתנו של רבינו, הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצוק"ל, כי לאחר אירוסיו, כשהתארח בביתו בשבת, נשא ונתן עמו בהלכות שבת, וזוכר שאמר לו על דבר שכל אחד עושה ואין איש שם על לב, כגון ששאל לכאורה איך מותר לשטוף כלים בשבת, כשצריך לסעודה אחרת, ומדוע לא נאמר שאסור מדין בורר?

עוד סיפר חדב"נ הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג, שבתקופת נישואיו שאלו רבינו לשעה שמסיימים את עריכת 'הסדר' אצל אביו. במבט ראשון, היתה נראית שאלה זו כשאלת נימוס גרידא, הנהוגה אצל רבים. אולם תוך כדי הדברים התברר, שכל מגמתו של רבינו לא היתה, אלא כדי לחקור ולדרוש, האם רק בביתו הוא מאריכים ומשתהים יותר מכדי שיעור עיכול, בין כוס ראשון לכוס שני מבלי לברך ברכה אחרונה, או שגם בשאר בתי ישראל, נהוג כך.

בנייני התאומים

כשאחד מקרובי משפחתו שב מאמריקה, שאלו רבינו אם ביקר ב'בנייני התאומים' שבמנהטן (כאשר עדיין עמדו על תילם). כאשר הלה השתאה על התעניינותו של רבינו, אמר לו: "הינך יודע שבבנין הזה שייך לפי כמה פוסקים, היכי תימצי, ששני תינוקות יוולדו באותה שעה בדיוק, ואולם זמן הברית של שניהם יהי' במועד שונה: כאשר אחד נולד במרום הבנין, שם יש עוד אור יום, והשני נולד למטה, שם חושך כבר כיסה ארץ"...

רבינו היה הראשון שהחל בפתרון השאלות שהתחדשו בזמננו, ע"י בירור וליבון לעומק ולרוחב בכל הפרטים, הן בפרטי המציאות היטב-היטב, וגם בהסתכלות חודרת ומעמיקה לקבוע סוגיות הגמ' המשתייכות לנידון, וכמו בכל בירורי הלכה בבירור הדק היטב, כל פרט בעומק הסוגיא ובפרטי המציאות גם יחד. החוש למצוא את ההיבט ההלכתי בכל דבר ודבר, כנודע, היה מפותח אצל רבינו, באופן מופלא ונעלה עד לאחת.

פעם, בשעת עוברו על מספר מילים בספר 'שמירת הלשון', מילים שאינן כלל מגוף הספר, אלא רשומות בסופו, בהן מודה ה'חפץ חיים' לאלו שהלווהו כסף להוצאת הספר, שמח רבינו שמחה גדולה מאד. משפט שולי, כמעט טכני, שעין רגילה לא מייחסת לו חשיבות, הפך אצל רבינו ללימוד גדול. ללימוד הלכה חשובה, שלא נידונה בספרי הפוסקים:

הנה, מאז ומקדם נקט רבינו לדבר פשוט, שהמלווה את חברו, אף שאין הלווה רשאי להקדים למלווה באמירת שלום, באם לא היה רגיל לזה לפני ההלוואה, משום 'ריבית דברים', זהו מפני שאמירת 'שלום' היא ברכה, וכן מטעם זה אסור ללווה לומר למלווה "תזכו למצוות", אבל אמירת 'תודה', אין בכך משום ריבית דברים, משום שבוודאי שאסור ללווה להיות כופר בטובה שעשה לו המלווה, ואמירת 'תודה' - אין זה אלא כהכרת טובה שהלווה חייב בה בוודאי. תוך קריאת שורה שולית זו שכתב ה'חפץ חיים', מצא רבינו, שלכאורה, יש כאן סיוע וראיה לשיטתו. אחרת לא היה כותב ה'חפץ חיים' תודה למלווים...

עסק שלם עשה רבינו משורה זו, אלא, שטרם החליט אם הדברים מהווים כראיה וחיזוק לשיטתו, טרח לברר אצל יודעי דבר, מה התכוון ה'חפץ חיים' והיאך היתה צורה ההלוואה. ואמנם למעשה, אחר הבירור העלה שאין כל ראיה מכאן. הוא גילה, כי החפץ חיים התחייב להחזיר את ההלוואה מכספי מכירת הספרים, כך שאילו לא היה החפץ חיים מצליח למכור את ספריו, לא היה נשאר בעל חוב. נמצא שלא השתעבד להחזיר החוב, ואם כן אין בו איסור זה, ושוב אין מכאן ראיה.

היכן, מתי וכיצד חישב רבינו שיעור של "יד סולדת בו"?

פעמים הפתיע רבינו את סביבתו בתפיסתו המהירה, לראות בכל ענין את הנפקא מינה ואת ההשלכה ההלכתית. אירע, שבדרך הברקה קפץ ממקומו, והצביע בהתפעלות על נפקא מינה למעשה, שהתעוררה תוך כדי שיחה על אחת מהויות העולם. ומעשה שהיה כך היה: ישב לו רבינו בביתו של הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל, גאב"ד ירושלים, ושוחח עמו בדברי תורה. באמצע נכנס לבית ד"ר וולך ז"ל, והפסיקם בשאלה מעניינת: "היות ואני מגדל בחצרי 'בכור', ועלה לו החום ונחוץ להקיז לו דם, בכדי לדעת באיזה דרך לרפאותו, האם מותר להקיז דם בכור לצורך רפואתו?" משמע רבינו את השאלה, פנה לד"ר וולך בהתעניינות: "מה זאת אומרת יש לו חום? מה היא דרגת החום?". ד"ר וולך השיבו במדוייק. רבינו, המוטרד כאן ממשהו צדדי, ממשיך בשאלה: "ואיך במצב רגיל, מה דרגת ומידת החום שלו?", שוב השיבו ד"ר וולך במדוייק. קפץ רבינו מתוך התפעלות של שמחה, ופנה להרב בענגיס: "הנה לפנינו דרך לחישוב שיעור יד סולדת בו", והמשיך לחשב את השיעור על פי האמור בגמרא: "בית השחיטה, צונן הוא"...

כאן, בביתו של בעל ה'לפלגות ראובן', בעקבות שאלת הבכור של ד"ר וולך, קרם עור וגידים פסקו הידוע בעניין שיעור 'יד סולדת בו', בין הפסקים המפורסמים ביותר של רבינו, אותו פסק שהועתק בעשרות ספרי הלכה, ומפורסם בשמו בכל תפוצות ישראל, שעד 45 מעלות צלזיוס, אין לחוש שמא הוא 'יד סולדת'.

חינוך התלמידים

וכך חינך גם את תלמידיו אחריו. זימנא חדא, עם כניסת רבינו אל השיעור היומי, הבחין באחד מן התלמידים, שיש לו משקפיים אשר הצבע של עדשותיהם מתכהה מאור השמש בחוץ, וכשנכנסים עמם בפנים הבית, הוא מתבהר אט אט. רבינו פנה אל התלמיד ושאלו, אם מותר להרכיב משקפיים אלו בשבת. התלמיד הופתע משאלת רבינו, ואף חשש שמא נכשל... מיד הניח רבינו דעתו, אך גם הוכיחו: "איני אומר שהדבר אסור, אולם למה לא חשבת על זה כאשר רכשת את המשקפיים?!"...

שמעתתא אליבא דהלכתא

עד היכן הגיע כוחו של רבינו לאסוקי הלכתא מן השמעתתא, תלמד העובדא הבאה:

היה זה לפני שנים רבות. בתקופה בה מכרו עדיין את הסוכר והמלח מתוך שקים. אירע פעם שהחנווני טעה, ובמקום לשים

ללקוחות מהשק של הסוכר, שם להם מהשק של המלח. וכך, במקום לבזוק בתבשילים סוכר, בזקו מלח. כאשר התגלה הענין, היה ברור שהחנווני חייב לשלם את ההפרש שבין הסוכר למלח. אבל השאלה היתה, האם החנווני חייב לשלם גם את נזק הפסד המאכלים שלא ראויים היו לאכילה? רבינו פסק שמדין 'בור המתגלגל', החנווני חייב לשלם את הנזקים שנגרמו (אמנם, ישנם כאלו שטוענים, שרבינו לא אמר בדיוק כך, אלא אמר שיש צד לחייב את החנווני מדין בור המתגלגל, משום שיש לדון האם יש לחייב מדין בור המתגלגל כהאי גוונא). אולם, עצם הרעיון, לדעת ש'בור המתגלגל 'אינו מושג רק ב'בבא קמא', אלא צריך לראות כיצד ליישמו בחיי המעשה.

כל הליכותיו - הלכה

אחת העובדות הידועות על רבינו, המלמדות עד כמה כל ניע מתנועותיו היה שקול ומחושב על פי הלכה, היתה, כאשר הוזמן לביקור במעונו של הגאון רבי יהושע משה אהרונסן זצ"ל, וכך היה המעשה: בשהותו בעמנואל, הוזמן רבינו לבקר בביתו של הרב אהרונסן זצ"ל (אשר באותם הימים התגורר בעמנואל). והנה, כאשר דמותו של רבינו נראתה בשערי ביתו של הרב אהרונסן, יצא זה האחרון החוצה להקביל את פניו, וכך צעדו יחדיו אל פתח הבית. כדרכם של גדולי ישראל מני אז, שנהגו כבוד זה בזה, התעכבו השניים על מפתן הבית, כאשר איש מכבד את רעהו להיכנס ראשון אל הבית. לבסוף מצא רבינו 'פשרה': הוא אחז בידי רעהו הטוב, וכאיש אחד, עברו את מפתן הדלת. משנכנסו פנימה, הרב אהרונסן - שהיה נרגש מהביקור הרם - כיבד את רבינו לישב על מקומו הוא, בראש השולחן. והנה הפעם, ללא דין ודברים, תיכף ומיד ניגש רבינו וישב בראש השלחן, על מקומו של בעל הבית. כאשר הסתיים הביקור ורבינו יצא את הבית, נשאל ע"י אחד ממלוויו, שהיה כולו השתוממות: מאי האי? בתחילה, כשעמדנו בשערי הבית, סרב רבינו להקדים את הרב הישיש, על אף הפצרתו המרובה, ואולם משכיבד את רבינו לשבת על מקומו, התיישב רבינו, ללא כל היסוס? ענהו רבינו בפשטות: "אכן, נעתרתי להתיישב על כסאו, משום שהגמרא בפסחים, מורה כן להדיא. הגמרא שם מספרת שרבי הונא בריה דרב נתן, הזדמן לביתו של רב נחמן בר יצחק, וכיבדו לשבת על מיטתו, והתיישב. כששאלוהו מה הטעם שנהג כן? השיב משום 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה'... "מה שאין כן" - המשיך רבינו והסביר את צעדו - "כאשר עמדנו מחוץ לבית, על המפתן, אז הייתי אמור לציית לרב אהרונסן - לא מדין 'בעל הבית', אלא רק משום ש'אין מסרבין לגדול', והתוס' שם הלא אומרים, שאם מכבדים בדבר שיש בו גסות ושררה, אין תופס הדין של 'אין מסרבין לגדול'. חששתי אכן, שמא בצעד הזה של 'להיכנס ראשון', יש משום שררה, ועל כן נמנעתי מלהיכנס ראשון, על אף שכיבד אותי"...

(הדברים נלקטו מתוך הספר 'חכו ממתקים')

אותיות מחוברות

בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות, יש להקפיד שכל אות תהיה מוקפת בשלימותה בקלף, דהיינו, שלא תיגע באות שלצידה, או באות שמעליה; ובאותיות הכתובות בסמוך לקצה הקלף, יש להקפיד שהכתב לא יגיע עד לקצה הקלף. ואם הדיו התפשט, וכדומה, ואות אחת התחברה לחברתה, באופן שאם יסירו את הדיו המחבר ביניהן תיפגם צורתן - האותיות פסולות. ואם כשיסירו את הדיו המחבר ביניהן לא תיפגם צורתן - נחלקו הפוסקים אם צריך להסיר את הדיו המחבר ביניהן, ויש להחמיר ולהסירו; אך אם הדבר התגלה בשעת קריאת התורה, אין להחמיר בכך אלא כאשר נמצא במקום אדם היודע להסיר את הדיו בקלות, וללא גרימת נזק לספר התורה.

[שו"ע לב, ד, משנ"ב יב-יג, וביה"ל ד"ה כל;]

מעלת כלב בן יפונה

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ...". שואל רבינו אור החיים הקדוש, למה לא הזכיר גם את יהושע שגם פרש מן המרגלים? עוד צריך לתת ביאור בכוונת הכתוב "וימלא אחרי". עוד יש להבין מהו "והביאותיו" בוא"ו החיבור?

מבאר רבינו "ועבדי כלב" טעם שכנהו הכתוב בשם עבד, "עקב היתה רוח אחרת עמו". כלומר, זה שנכתב בתורה בשם עבדי, הוא שכר על אשר היתה רוחו מנותקת מהרוח המרגלים. שאע"פ שיהושע גם כן לא ניאץ את ה' עם המרגלים, מ"מ אינו בזכות עצמו בלבד, אלא בזכות משה שהתפלל בעדו שלא יטעו אותו המרגלים. אבל כלב שלא עמדה לו זכות תפילת משה רבינו, נכנס בגדר סכנת יצר הרע וחברתו הרשעה, ולכן כלב ראה צורך להשתטח על קברי האבות. וזהו שאמר הכתוב "רוח אחרת עמו" להורות שכבר היתה רוח רעה עמו, להכשילו לילך אחר עצת המרגלים. ואע"פ כן "וימלא אחרי" השלים לקיים רצון ה', ולא נפל ברשת המרגלים. וזאת בזכות תפילתו על קברי האבות, הועילה לו זכות האבות להיות נשמר מעצת המרגלים. ומה שאמר הכתוב בזה הלשון "רוח אחרת עמו וימלא אחרי ה'" להורות שיש לו לאדם ב' יועצים יועץ טוב לעשות רצון ה', ומאידך יועץ רע המורה לו לפרוש מדרך ה'. ונמצא שהיתה בו בכלב רוח של קדושה וטהרה לעשות רצון ה', המעורה ברוח רעה המטה את לבו לפרוש מרצון השי"ת. ובכח התפילה שהתפלל על קברי האבות, הועילה לו זכותן להטות את לבו לטוב ולפרוש מעצת המרגלים. ומכאן ניתן להשכיל ולהבין, כי

המרגלים היו אנשים חשובים וגדולים. כמו שכתוב "כולם אנשים ראשי בני ישראל המה", וסתם אנשים בל' המקרא ענין חשיבות הוא. ולולא תפילתו על קברי האבות הקדושים, אשר באה לעורר עליו את זכותן, לא היה זוכה לפרוש מעצת המרגלים, אלא היה נמשך אחריהם. ואמרו (קידושין לט:) מי שבאה עבירה לידו וניצול ממנה, נותנין לו שכר כעושה מצוה. וזה לא שייך ביהושע, כי לא היתה רוח אחרת עמו להטעותו מדרך השכל, כי משה מנעו. ויש בכח תפילת הצדיק כי לבחינה זו, בסוד צדיק מושל יראת אלהים. ולכן זכה כלב שיקרא עבד ה', כמעלת משה רבינו ע"ה. ומתבאר מדבריו, שאע"פ שכלב ג"כ נתמך בזכות האבות וכנ"ל, מ"מ היתה בו רוח אחרת תחילה, והוצרך לעורר זכות אבות ע"י תפילתו, כדי להטות את לבו לצד הטוב. אבל אצל יהושע שקדמה תפילת משה טרם נכנס בו רוח רעה, נמצא שלא הוצרך לעבודה מצדו להיות נשמר מעצת המרגלים, ולכן לא הוגדר כעבד ה'. ורואים מכאן עד כמה מועילה תפילת הצדיק בעתה, טרם כניסת רוח הרעה בתוך לב האדם. עוד דבר מעניין אומר רבינו, שיש ללמוד מן הכתוב "והביאותיו אל הארץ...", שהבטיחו ה' אריכות ימים לפחות עוד ארבעים שנה תמימות. שהרי באותה העת היה בן מ' שנה, ונגזר על בני ישראל לילך ארבעים שנה במדבר. ואולי בגלל זה הקדים לקרותו עבדי, להורות שאע"פ שיבטיח לו ה' לחיות עוד ארבעים שנה לא יפרוש מדרך ה'.

חכם אברהם חמוי

חכם אברהם חמוי נולד לאביו חכם רפאל ביום ט' בכסלו תקצ"ט בעיר חאלב, שבסוריה.

ראשית תורתו מפי אביו, שהיה תלמיד חכם ומקובל, ומפי דודו חכם שלום כסאכי.

בשנת תרכ"ד נשא לאישה את בתו של חכם שלום שמעא. כשנה לאחר מכאן, בעקבות מותם של אשתו ובתו, ביום אחד, קיבל על עצמו גלות. הוא עזב את חאלב ויצא למסע נדודים בערים רבות בארצות שונות:

בשנת תרכ"ה הגיע לירושלים, שם למד תורה מפי חכם רחמים ענתבי. מירושלים עבר לתורכיה, שם פגש את החכם רבי חיים פלאג'י. בשנת תר"ל הדפיס באיזמיר את ספרו הראשון 'האח נפשנו', וביקר באוסטריה, בולגריה, מקדוניה ורומניה. בשנת תרל"ג עבר לאיטליה, והתגורר בליבורנו שם קיבל הסמכה לשחיטה. בשנת תרל"ו הגיע לסלוניקי. בשנת תרל"ח הגיע לגיברלטר, לוב וככל הנראה גם ללבנון. בשנת תרל"ט יצא למסע נוסף לאלג'יריה, תוניסיה ומרוקו, ומשם המשיך לתימן. בשנת תרמ"א הגיע להודו. בשנת תרמ"ב הגיע לפרס, ובשנת תרמ"ה, הגיע לבגדאד.

לאחר מסע נדודים של 22 שנים, בהם ביקר למעלה מ-45 ערים, וכתב 65 חיבורים, חכם אברהם חמוי נפטר בחודש סיון תרמ"ו בעיר הנמל בושהר בפרס, בודד ועירירי. שם גם נמצא מקום מנוחתו. יום פטירתו אינו ידוע וקבעו אותו ביום ח' בסיוון תרמ"ו.

מתוך 65 חיבורים שכתב, רק 15 ראו אור בדפוס: מחזורי תפילה למועדי ישראל, בתוספת ליקוטי דינים ומנהגים השייכים לכל חג ומועד פרי עטו וביניהם: 'בית הבחירה' לחג הפסח, 'בית ה' לחג השבועות, 'בית אל' לחודש אלול; וספרי קבלה מעשית ובתוכם: 'האח נפשנו', 'דבק מאח', 'זכר עשה', 'לדרש א-להים', ו'אביעה חידות'. ספרו 'גבר ישראל', שעוסק במדע ופילוסופיה, יצא לאור בספרדית בשנת תרמ"ב, ותורגם לעברית ע"י חכם ישראל גבאי. ספרו 'זכר עשה', שנכתב בלדינו, תורגם ע"י חכם יהודה ארדיטי מסלוניקי.

להפוך פניהם לעומדים מאחוריהם קודם תפילת העמידה

כתב חכם רבי אברהם חמוי זצ"ל: מה שנוהגים בארצנו - אר"ץ זבת חל"ב, וברוב מקומות: כשעומדים להתפלל, קודם העמידה מהפכים פניהם לאחוריהם, ועושים תנועה בידיים לאנשים העומדים לאחוריהם, שיבואו לפניהם, מפני הכבוד, מסתבר היינו טעם למנהג זה הוא לעשות שלום זה עם זה, כמו שואלים מחילה זה מזה, כדי שיהיו כולם באהבה ואחווה כאיש אחד עד שתקובל התפילה. אמנם ראתה עיני להרב 'שיח יצחק' בקונטרס 'תפילת כל פה' שכתב משם הרב נתן ספירא בעל 'מצת שמורים' בהגהות 'ספר הכוונות' שיש רמז וסוד גדול למנהג זה וכולי וסוף דבר שמנהגן של ישראל תורה היא.

(ספר בית-אל דף קכג עמוד א אות ד. ליוורנו תרל"ח)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net